

Der er i det hele sikkert en del, der burde have været uddybet, når bogen, som den gør, henvender sig til en videre kreds uden for fagfolkenes kreds.

Vagn Dybdahl

Leni Yahil: Et demokrati på prøve. Jøderne i Danmark under besættelsen. (Gyldendal, 1967). 502 s.

Leni Yahils bog er oprindelig skrevet på hebraisk, et disputatsarbejde fra det israelske universitet i Jerusalem. Den har et dobbelt emne: den jødiske befolkningsgruppe og den skæbne, der truede og endelig traf den natten mellem 1. og 2. oktober 1943.

Om de danske jøders historie før 2. verdenskrig fortælles kort i 1. kapitel, og de dukker så først frem igen i 6. kapitel under krisen i september 1943. I de første besættelsesår indtog jøderne nemlig ingen særstilling i Danmark, undtagen for så vidt som man næppe i nogen anden befolkningsgruppe fandt en så urokkelig loyalitet over for forhandlingspolitikken. Devisen var ikke at provokere det bestialske nazistiske regime, ikke ved modstandsaktivitet, ja ikke engang ved flugt ud af landet. Det mosaiske trosfund satte al sin lid til den danske regeringsevne til at beskytte sig, og bogens første hovedpunkt er, hvordan dette lykkedes så længe, først og fremmest takket være den danske opfattelse af jødernes ukrænkelighed og ligeberettigelse som et sine qua non for forhandlingspolitikken.

Mest opsigtsvækkende er forfatterens overbevisende dokumentation af, at Østre Landsrets frifindelse af Werner Best i 1949 for at have taget initiativet til aktionen mod jøderne hvilede på forkerte præmisser. Ved fremdragelse af nyt dokumentmateriale fra Auswärtiges Amt og andre tyske myndigheders arkiver påviser hun, at der

ikke forelå nogen beslutning om jødeaktion, før sagen blev taget op på grundlag af Bests omstridte telegram nr. 1032 af 8. sept. 1943, og at den beråbte advarsel til Best først tilgik ham den 16. eller 17., ikke den 7. eller 8. september. Herved anser hun også teorien om telegrammet som en camoufleret argumentation mod jøde-deportation som bortfaldet og forklarer Bests brud med sin hidtidige forståelsespolitik ved at henvise til hans bestræbelser for at få stillet en tysk politistyrke til rådighed, hvad han netop søgte at fremskynde i det famøse telegram. Om denne forklaring er fyldestgørende, lader sig dog nok endnu diskutere.

I de sidste kapitler følger vi de mislykkede afværgeforsøg, advarslerne og flugten til Sverige, der blev den lykkelige udgang for hovedparten af de ca. 6.500 personer, aktionen var rettet imod. Kun ca. 475 faldt i tyskernes hænder og bragtes til koncentrationslejren Theresienstadt, hvor et halvt hundrede omkom. I alt androg de danske jøders ofre det helt enestående lave tal 1,6 %, og dette har vakt den opmærksomhed ude i verden og ikke mindst i Israel, som er den umiddelbare foranledning til bogen. Enkelte misforståelser af danske forhold er vel uundgåelige i en udenlandsk forfatters arbejde; men de skæmmer kun udenværkerne og er ikke af synderlig konsekvens for de væsentlige teorier. I sin kerne rummer bogen et vægtigt bidrag til besættelsestidens historie.

Henning Poulsen

Oluf Pedersen: Erindringer. Fra nimanndsudvalg og trekantregering. (G. E. C. Gad, 1967). 173 sider.

Temaet i fhv. fiskeriminister Oluf Pedersens erindringer anslås allerede i forordet, hvori han om sin tid som

minister 1957–60 skriver: »Og jeg oplevede nogle gode dage som en af rigets store. Med et arbejde, som jeg var glad for, og som jeg havde forberedt mig til. – Følgen blev da også, hvad enhver kan se i dag, et sporskifte i dansk politik.« Forfatteren synes at tillægge sig selv den største historiske betydning; men han leverer i sin bog ikke de fornødne præmisser for denne antagelse, som vel heller ikke er korrekt, når man ser bort fra ministeriets Hedtofts afgang efter den såkaldte »smørstorm« i 1950 og faser under trekantregeringens dannelse i 1957.

I en løs og springende stil beretter forfatteren om sin ungdom og uddannelse og om sine år i Radikal Ungdom, som han brød med, fordi han ikke fandt de radikale trofaste nok mod de grundskyldstanker, som ifølge Oluf Pedersens instinkt er de eneste rette bærere af en politisk ideologi. Hvad han beretter om besættelsestiden og efterkrigsårene er i alt væsentligt kendt fra andre bøger, bl. a. Oluf Pedersens egen om nimandsudvalget. I det hele taget bringer bogen ikke meget nyt. Den tegner et billede af sin forfatter som en ikke særlig stringent tænkende politiker, men i besiddelse af en vis taktisk sans og politisk tæft. Det demokratiske sindelag og den samfølelse med småkårsfolk, som han giver udtryk for, virker ægte.

Tage Kaarsted

Årbog for dansk skolehistorie 1967.
(Selskabet for dansk Skolehistorie,
adr. amanuensis Ingrid Markussen,
Solbjergsvinget 3, Birkerød). 152 s.

Med denne årbog har en ny historisk årspublikation set dagens lys, og med årbogen præsenterer sig også for før-

ste gang det skolehistoriske selskab, som blev stiftet i november 1966.

Selskabet skal arbejde for at udbrede kendskabet til og interessen for skolehistorie og virke for forskning inden for dette område og for at indsamle og bevare skolehistoriske kilder. I selskabets love fastsættes det, at der skal være et vist arbejdsfællesskab med Institut for skolehistorie ved Danmarks Lærerhøjskole; egentlig hedder det Institut for dansk skolehistorie, ligesom foreningen og årbogen også har dansk med i navnet, skønt det ikke er nærliggende at se grunden til denne afgrænsning. Instituttet blev oprettet i 1965 og forestås af professor, dr. phil. Roar Skovmand; til instituttet er knyttet en amanuensis og en kandidatstipendiat. Af en beretning i årbogen fremgår, at man på instituttet særligt er beskæftiget med en undersøgelse af landsbyskolens historie i perioden ca. 1880–1910, som skal ses »nedefra, ikke fra myndighedernes eller lovgivningens side, men i dens funktion i landsbysamfundene«.

Netop vigtigheden af at søge sikret kildematerialet til den forsvindende landsbyskoles historie er understreget i Roar Skovmands indledende artikel i årbogen: Skolehistorien – et forsømt område. Artiklen peger også meget rigtigt på det nødvendige i, at man tillige sætter ind på at bevare arkivalier fra den frie skole og fra de mange private realskoler. I sin optakt går Roar Skovmand tillige ind på, at studiet af skolens historie i det hele taget har været forsømt. Det er der selvfølgelig også mange andre sider af historien, der er; men nu vil der uden tvivl komme en vældig stimulans for skolehistorien gennem selskabet, instituttet og årsskriftet.

I den første årbog er en del af stof-fet på kanten af det skolehistoriske.